

Masarykova Univerzita v Brně
Filosofická fakulta
Kabinet divadelních studií

Lucie Menšíková, 2. ročník
Učo: 105306
Podzim 2007

Bibliografie k období 19. století

Historie českého dramatu a literatury 19. století:

František Černý se v Kalendáriu dějin českého divadla (Praha 1989) pokusil shrnout podstatné události (založení divadel, vznik dramatických děl prosazených na jevišti, významné historické události, které měly dopad na českou divadelní tvorbu apod.). K roku je někdy přiřazeno i konkrétní datum.

Historici českého divadla při katedře divadelní vědy a dramaturgie pražské a brněnské divadelní školy vydali v roce 1954 Listy z dějin českého divadla – Sborník studií a dokumentů. První svazek je věnovaný převážně studiím dramaturgickým, druhý svazek je hlavně prací o realistických tradicích našeho činoherního herectví a třetí svazek obsahuje studie a dokumenty s historie i přítomnosti moravského divadla. Cílem knihy je oživit zájem o studium vývoje našeho divadelnictví a vyzvednutí pokrokových hodnot i osvětlování minulosti posilovat dnešek našeho divadla a pomáhat divadelní praxi.

Další rozsáhlou studií o historii českého divadla jsou Dějiny českého divadla – doba obrozenecká 1771–1824 (Praha 1956), Dějiny českého divadla – doba předbřeznová 1824–1846 (Praha 1957), Dějiny českého divadla – doba konstituční 1846–1852 (Praha 1930) od Jana Vondráčka. Dějiny českého divadla v době předbřeznové se rozdělují do několika kapitol – vláda Polavského, Kainze, Štěpánka ve Stavovském divadle, jsou zde zmíněna i ochotnická divadla, Stavovské divadlo za správy Augusta Stogra, zmiňuje kočující divadelní společnosti, rozebírají se zde pokusy o osamostatnění českého divadla. Je zde rozebráno to, jaké osobnosti se na scéně divadelní pohybovaly, vše o dramatické tvorbě 19. Století, osobnosti herců a ochotníků historický pohled na danou éru, jaké bylo obecnstvo českých představení, jaký byl ráz českého repertoáru a jak se během století proměnil. Všechny tři knihy obsahují ilustrace dramatiků, herců,

vyobrazení divadelních plakátů i ukázky textů. Další zásadní knihou jsou Dějiny českého divadla II, III, vydané v letech 1969–1983 Františkem Černým a kol. České činoherní divadlo a jeho proměny od romantického divadla za buržoazně-demokratické revoluce a za Bachova absolutismu, hovoří o počátcích nového divadelního programu na scéně, o divadle velkého stylu v Národním divadle v Praze, mluví o pražských arénách a prvních pěvních síních v Praze, zabývá se i divadelní teorií kritikou a historiografií, rozmachem mimopražského profesionálního divadelnictví, českým divadlem v zahraničí, obdobím zápasů o reformu měšťanské společnosti, repertoárem divadel, českým realistickým dramatem a dalším. Za zmínku určitě stojí to, že se kniha zmiňuje i o divadelní tvorbě pro děti a mládež a o renesanci loutkovém divadle. Kniha je doplněna četnou obrazovou přílohou, výjevy z her, obrazy z herců a dekorací atd..

Široký obraz českého dramatického umění je představen v knize F. Gotze České umění dramatické I. – činohra (Praha 1941). Významní spisovatelé a kritici činohry zde předvedly v široké studii dílo všech našich dosavadních dramatiků do roku 1941, kdy bylo dílo vydáno. Každý jednotlivý dramatik je uveden charakteristikou tvůrčí osobností, obsahy všech jeho významných děl a jejich zevrubnými rozbory, ve kterých je zhodnoceno esteticky i sociologicky a je zařazeno do širších vývojových souvislostí. V úvodu knihy nalezneme studie, které souhrnně analyzují charakter a smysl české činohry. Kniha je psána co nejpřístupněji, ale bohužel pro dnešní dobu knižním jazykem. Jsou zde černobíle ilustrace s podobiznami, reprodukce divadelních scén herců i zpěváků, přílohy. Knihu redigovali: František Gotz – bývalý dramaturg Národního divadla v Praze, bývalý dramaturg městských divadel v Praze Frank Tetauer. Jedinou nevýhodou knihy vidím v tom, že jména autorů nejsou abecedně seřazena. Proslov knihy vede F. Gotz a zmiňuje se o povaze a smyslu českého dramatu. Jsou zde představení: P. Šedivý, Jan Nepomuk Štěpánek, Václav Kliment Klicpera, Josef Kajetán Tyl, Jan Neruda, Gustav Pflieger Moravský, Ladislav Stroupežnický, Gabriela Preissová, F.X. Šalda, Jaroslav Hilbert, Jiří Mahen, bratři Mrštíkové a mnozí další.

Od počátku do roku 1962 se zabývá divadelní tvorbou Jan Císař v knize Přehled dějin českého divadla I., II. (Praha 2004). Jedná se o celkový pohled na dějiny českého divadla vycházející z nejdůležitějších dat, ke shrnutím a závěrům, které se týkají hlavních souvislostí a umožňují snadnější orientace. Zaznamenána jsou zde podstatná fakta, události a téma. Snaha o vyznačení vývojových tendencí, které utvářeli českou divadelní kulturu – převážně konec druhé části prvního dílu knihu se zabývá vznikem a formování divadelní kultury – a to v letech 1785-1862. Přehled dějin českého divadla II. se zabývá vývojem od roku 1862 do roku 1945. Zaměřuje se na měšťanské divadlo a diferenciaci měšťanského divadla v letech 1887-1896, vznikem moderního divadla a inscenace. V soupisu literatury na konci druhého dílu nalezneme další knihy, ze kterých je možné čerpat, pokud si čtenář bude chtít rozšířit své znalosti.

Panorama české literatury (Praha 1994) od Lubomíra Machaly zahrnuje literární dějiny od počátku až do současnosti. Kniha je chronologicky rozdělena podle období od raného středověku až po literaturu po roce 1969. Je zde i výběrový soupis základní literatury. Při výkladu každého období je uvedena nejdříve obecná charakteristika daného období, jsou zde základní díla a osobnosti, o kterých se pojednává dopodrobna. Ostatní literární tvorba je zmíněna v rozsahu, který je nutný pro charakteristiku dané vývojové etapy. V bibliografických soupisech *Literatura* jsou také přehledné informace, při jejichž prostudování je možné doplnit nebo rozšířit poznatky o předchozím výkladu.

Regionální literaturou a vznikem divadla v celonárodním kontextu se zabývá kniha Literatura – divadlo z cyklu Jihočeská vlastivěda od Stanislava Cífký a kol.. Kniha byla vydána v Českých Budějovicích v roce 1984. Obsahuje v přehledu literaturu a dramatickou tvorbu v době předhusitské až po současnost. Autoři si všímají nejen studie spisovatelů a dramatiků, kteří se v kraji narodili a ve svém díle se životem regionu zabývali, ale i těch, kteří do kraje přišli a krajinou byli inspirováni. Literární tvorba v regionu jižních Čech je bohatá a může se představit významnými osobnostmi, které se podílely na rozvoji české kultury (Tyl,

Stroupežnický, Erben atd.). V členění kontextu vývoje regionální literatury patří do širších souvislostí národních. Metodologie zpracování regionálních problémů v této knize, vychází ze zásad, jak je formulovali v teoretických studiích F. Buriánek, Z. Nejedlý, J. Plch a Josef Hrabák.

Teoretické studie:

Shrnutí toho, co z divadelně kritického odkazu F.X. Šaldy žije a co je nejcharaktičtější pro jeho názorový vývoj je zahrnuto v knize *O věcech divadelních* (Praha 1987). Jedná se o jeho divadelně kritické statě, které jsou doprovázené rozsáhlou studií o Šaldových názorech na divadlo ve vztahu k živým otázkám našeho současného divadelnictví. Šaldův zájem o divadlo byl více než 40letých. Uspořádal a napsal Jiří Hájek. Soustřeďuje se především na dramatický text, ukazuje Šaldu jako jednoho z prvních kritických průkopníků chápání umělecké svébytnosti divadla, založené podle jeho názoru na hlubokém vnitřním souznění literární složky se složkami specificky divadelními. Od roku 1904 se Šalda věnoval stále více otázkám režie a herectvím i dalším složkám divadelní syntézy. Spojuje tyto otázky převážně s analýzou dramatického textu. Jeho studie o jednotlivých hrách a inscenacích přerůstají v zásadní teoreticko – programové úvahy. Kniha má chronologické uspořádání Šaldova názorového vývoje do tří větších celků. První díl knihy obsahuje Šaldovi studie a statě z let 1893-1899, kde zachycuje poslední léta Šubertovi éry v Národním divadle. Po čtyřleté pomlce se Šalda k divadelní problematice obrací a zabývá se Kvapilovskou érou v Národním divadle, prvními léty působení druhé pražské scény, Vinohradského divadla, období Hilara v Národním divadle. Poslední část knihy je shrnutím velkých studií problematice divadla a dramatu, jeho krizí i nových možností, spojených s nástupem divadelní avantgardy. Většinou jsou texty uveřejněny v plném rozsahu, výjimečně (při vybírání z velkých studií) jen pasáže. Soustřeďuje se na živá díla osobností i u našich domácích autorů. Zabývá se ale i světovým dramatem.

Filosofie dramatu

J. Czech se v práci *Filosofie dramatu* usiluje o filosofický pohled na problematiku dramatu tím, že se snaží prověřovat některé kategorie, které byly dosud zkoumány z hlediska techniky dramatu. Zabývá se otázkami umění o poznání, dramatem ve filosofickém pojetí, dramatickými postavami a jejich celkovou úlohou, dramatickou předvídatelností, průběhovou extenzí, dramatickou pluralitou a mnoha dalšími otázkami. Drama zde není předmětem poetiky žánru, teoreticko-historických rozborů nebo historicko-publicistických jednání, ale jeho základní kategorií a pojmem jsou p prověřovány pod filosofickým úhlem pohledu.

Národní divadlo a jeho historie

V Praze v roce 1983 vyšla publikace od Jaroslava Pacovského – Historie budovy Národního divadla. Obsahuje historická fakta o stavbě budov, architektonické návrhy celých budov a jejich částí. Kniha vychází z původních dobových dokumentů získaných z archivů a dobového tisku. Autor se snažil o oživení událostí, které také prozrazují jaké nástrahy a překážky běžného života ohrožovaly osud této instituce. Vysvětlení historických souvislostí předcházejících vzniku jsou stěžejního pochopení divadelní tvorby v této době. Pacovský zde také mluví o počátcích českého divadelního života v Praze, kdy se divadla provozovala ještě v soukromých nebo obecních domech a střídaly se zde různé divadelní společnosti. Kniha obsahuje i mnoho novinových ukázek s výstřižky, dobovou korespondenci. Je zde vše od počátku založení myšlenky Národního divadla až po současnost.